

Osnovna odbira v čebelarstvu: telesne značilnosti kranjske čebele

Janez Gregori

Pravzaprav je osnovna odbira stara skoraj toliko, kot je staro čebelarstvo samo. Ko je človek začel gospodariti s čebelami, je začel tudi odbirati tiste čebelje družine, ki so imele zanj določene prednosti. Verjetno je odbiral družine, ki so nanosile največ medu, in tiste, ki niso bile preveč napadalne in jih je lažje gojil.

V Rejskem programu za obdobje 2011–2015, ki je zdaj v razpravi, je govor tudi o osnovni odbiri, ki naj bi ji čebelarji prav tako namenjali svojo pozornost. Zato je prav, da nekaj več povemo o odbiri čebel po njihovih telesnih značilnostih.

Lastnosti živih bitij se dedujejo s staršev na potomce. Tako je tudi pri čebelah. Dedujejo se lastnosti, ki navzven niso vidne, to je genetska sestava osebk (genotip), in tisto, kar je vidno na njegovi zunanosti (fenotip). Čebelar lahko čebele odbira samo po njihovem fenotipu, torej po zunanosti. V mejah prvotne razširjenosti medonosne čebele, to je v Evropi, Afriki in Mali Aziji, so znane njene številne rase, ki se že na prvi pogled razlikujejo med seboj po barvi obročkov hrbtnega dela. Pri številnih sta vsaj prva dva rumenkasta – taka je italijanska čebela, pa tudi buckfaška, ki je plod načrtnega križanja med različnimi rasami.

Zadnje čase večkrat govorimo o ogroženosti kranjske čebele in kot največjo grožnjo omenjamo njeno gensko onesnaževanje, to je onesnaževanje njenega genskega zapisa. Dogaja se z nezakonitim vnosom tujih matic, predvsem italijanske in buckfaške, katerih troti se potem križajo z lokalnimi maticami, vpliv tega križanja pa je opazen pri potomcih. Kaže se v rumeni do oranžni obarvanosti zadkovih obročkov, zato čebelarji govorimo (ali smo govorili) o čebelah pasankah. V Sloveniji je zakonsko dovoljeno gojiti samo kranjsko čebelo. Ta je tudi najboljša, saj je prilagojena naravnim razmeram, ki vladajo pri nas. Pomisliti moramo tudi na dejstvo, da v Sloveniji deluje več kot trideset registriranih vzrejevalcev matic in da nekateri med njimi večino vzrejenih matic prodajo na tuje trge, in sicer kot kranjske matice, vzrejene v Sloveniji. Na kakovost vzrejenih gospodarskih matic vplivajo tudi troti iz čebeljakov v soseščini, saj prosto letajo na plemenišča in se tam pari. Še točneje je, če rečemo, da matice letajo k njim. Zato mora odbira potekati prav v vseh čebeljakih.

Čebelarji moramo zavračati kakršen koli vnos tujih čebel (tudi če so nam bile ponujene kot čiste

kranjice), hkrati pa se moramo truditi, da čim bolj dosledno odpravljamo neljube posledice križanj, ki so se že zgodila. Zato je treba predvsem dobro poznati našo čebelo, saj bomo le tako vedeli, na kaj moramo biti pozorni pri njenem ohranjanju.

Poglejmo vsaj poglavitne telesne značilnosti kranjske čebele:

- zadek je vitkejši kot pri barvno podobni temni čebeli;
- v primerjavi z drugimi v Evropi živečimi rasami ima izrazito dolg rilček;
- rasno značilen je kubitalni indeks, to je razmerje med dvema odsekoma žil kubitalne celice na prvem paru kril;
- obročki hrbtnega dela so temno rjavi, prva dva sta lahko delno ali v celoti usnjeno rjava;
- tomenti, to so pasovi dlačic na obročkih hrbtnega dela, so široki, z ostrimi mejami, goste dlačice so kratke, sive, to pa daje čebeli, poleg odlakanega oprsja, sivkast videz.

Za ugotavljanje dolžine rilčka in vrednosti kubitalnega indeksa so potrebne ustrezne priprave, zato ju navadno izvajajo ob podrobnejših ugotavljanjih lastnosti čebel. Čebelarji bomo tako svojo pozornost usmerili predvsem v natančno opazovanje čebeljih zadkov. To lahko počnemo ob vsakdanjem pregledovanju družin, ko imamo številne delavke na satu kot na pladnju pred seboj, lahko pa se postavimo pred pročelje čebelnjaka in jih opazujemo pri žrelih. Sivino zadkov najbolje ocenimo, če imamo pred seboj cel sat s čebelami.

Foto: Janez Gregori

Tako obarvanih križancev se moramo znebiti takoj!

Obročki zadka morajo biti temni. Obseg rumene do oranžne obarvanosti, ki je znak križanja z italijansko ali buckfaško čebelo, je lahko različen. Navadno se kaže v obarvanosti drugega obročka (to je prvi široki obroček na zadku), lahko pa je obseg večji in sega tudi na naslednje obročke.

In kaj naj čebelarji storimo, če ugotovimo neželeno obarvanost zadkov? Čim prej moramo zamenjati matico. Pri tem se utegne zgoditi, da matici delamo celo krivico. Ker se je sparila z večjim številom trovov, so lahko neželene obarvani samo potomci enega trota in obarvane čebele preprosto počasi izginejo iz družine. Vendar na to ne moremo računati in treba je nemudoma ukrepati. Pri taki družini moramo čim bolj onemogočiti tudi morebitno nadaljnje razmnoževanje. Zato moramo odstraniti vso trotovske zalego.

S skrbnim odbiranjem bomo kmalu dosegli, da bodo iz našega čebelnjaka izginile neljubo obarvane čebele, to je pasanke, ostale pa bodo naše avtohtone kranjske čebele. To je eden od pomembnih ciljev Rejskega programa. Čebelarški svet nas bo sodil tudi po kakovosti matic, ki jih kupuje pri nas. ■

Tristopenjski indikator obarvanosti čebel za pravilno osnovno odbiro kranjske čebele

čista kranjska sivka

križanec

rumena (italijanska
ali bukfaška čebela)

Foto: Franc Švirč

Milan Meglič

Rezervne družine – mlade družine

Anton Janša je napisal: »Šele v tem stoletju (op. p. v osemnajstem) so iznašli umetnost narejati roje po svoji volji ali bolje rečeno, število svojih panjev pomnožiti, ne da bi čakali naravnih rojev. Te umetne roje imenujemo sploh narejene roje (narejence, odvzetke).« V svojem delu Janša opisuje tudi različne načine narejanja rojev, ki jih smiselno izvajamo še dandanes.

O razmnoževanju družin z narejenimi roji in z narejenci z zalego pišejo tudi poznejši avtorji, na primer Jože Rihar in drugi, vse to pa dokazuje, da umetno povečevanje števila družin v praksi ni nič novega. Nove so morda le malenkostne prilagoditve, ki so posledica novih spoznanj o življenju čebel in spremenjenih možnosti za čebelarjenje, kot so spremembe v okolju, tehnologiji, paši, spremembe zaradi varoj itd.

Kakšna je razlika med rezervno in mlado družino? Obe naj bi bili sposobni uspešno prezimiti. Rezervna družina ima lahko mlado ali staro matico, mlada družina pa ima samo mlado matico!

Rezervne družine so po navadi mlade družine, s katerimi nadomestimo morebitne oziroma pričako-

vane poznojesenske in zimske izgube, ki naj bi bile čim manjše. Na to lahko v precejšnji meri vpliva čebelar, tako da vse leto skrbi za zdrave in primerno močne družine in da zazimi družine z dovolj čebelami, s primerno hrano in na mlajšem satju ter z ne preveč staro matico. Obdobje varoj je čebelarjem naložilo novo zahtevo: zazimljenih naj bo čim manj čebel, ki so jih poškodovale varoje (ali posredno virusi)!

Mlade družine so zdaj, v obdobju varoj, še toliko pomembnejše. Ni pomembno samo to, da z njimi povečujemo število družin v svojem čebelarstvu oziroma da jih namenimo za prodajo, ampak je celo pomembnejše, da z njimi nadomeščamo stare družine (družine s staro matico in starim satjem), s tem pa izkoriščamo vse njihove potenciale.

Mlade družine lahko narejamo s suhimi čebelami, lahko s čebeljo zalego in čebelami na teh satjih, lahko iz ene družine ali iz več družin, lahko jih narejamo od spomladi, po navadi od konca aprila naprej, do poznega poletja, lahko z matico ali brez nje. Vse je odvisno od časa in razmer oziroma od želje in možnosti.